

بررسی کردورها به عنوان دالان‌های توسعه‌ای؛ بر اساس گزارشی از گروه مشاوره بوستون

تحلیل و ترجمه: محمد علی مسگری¹

اندیشکده توسعه صادرات ایران (اتصا)
IRAN THINK TANK FOR EXPORT DEVELOPMENT (ITED)

INTERNATIONAL TRADE / ARTICLE

Protectionism, Pandemic, War, and the Future of Trade

JANUARY 17, 2023

By Marc Gilbert, Nikolaus Lang, Georgia Mavropoulos, and Michael McAdoo

آذر 1403

¹ کاندیدای دکتری رشته مدیریت فناوری از دانشگاه علم و صنعت ایران و پژوهشگر اندیشکده توسعه صادرات ایران

کریدور را باید به نگاه دالان توسعه ببینیم:

بحث خود را با طرح این سوال آغاز می‌کنم: ضرورت کنشگری ایران در شکل‌گیری زنجیره‌های ارزش بین‌المللی و استفاده از فرصت‌های اقتصادی و توسعه‌ای، از جمله کریدورها چیست؟ در ادامه به تبیین این ضرورت از زاویه نگاه کریدورهای توسعه‌ای می‌پردازیم.

آنچه که عیان می‌باشد، این است که ایران دچار یک تغییر الگوواره² در بحث توسعه اقتصادی شده است و آن چیزی که کشور را به تصمیم‌گیری جدی به منظور ایفای نقش در کریدورها ملزم می‌کند، این است که منابع توسعه کشور دچار تغییر و دگرگونی شده است و درآمدهای نفتی دیگر نمی‌تواند به تنهایی موضوع توسعه در ایران را تأمین مالی نماید. در گذشته بسیاری از نواقص و کمبودها را از طریق منابع نفتی جبران می‌کردیم، اما هر چه به سمت آینده حرکت می‌کنیم، این منابع کمتر شده و از طرفی نیازها و ظرفیت‌های توسعه‌ای کشور نیز بسیار بیشتر از صرف درآمدهای نفتی شده است. بنابراین به عنوان یک راهکار اساسی، باید برای توسعه این ظرفیت‌ها به دنبال متنوع‌سازی درآمدها و ایفای نقش در زنجیره‌های ارزش بین‌المللی، به واسطه همکاری در کریدورهای توسعه‌ای برویم، چراکه نمی‌توانیم نیازهای توسعه‌ای کشور در زمینه زیرساخت‌ها و فناوری را صرفاً با اتکا به منابع نفتی تأمین و پشتیبانی نماییم.

نکته بعدی شکل‌گیری مدل سختی از رقابت در دنیا است. یک شانس بزرگ که برای کشورهای در حال توسعه‌ای همچون ایران ایجاد شده است، این است که جهان از حالت دو قطبی به حالت چند قطبی تغییر کرده است و این طور نیست که الزاماً باید به سمت شرق یا غرب متمایل شویم. این مدل سخت رقابت با جنگ‌های منطقه‌ای حال حاضر همراه شده است و دلیل آن نیز این است که توسعه یک کشور به معنای عقب ماندن کشور دیگر در بحث رقابت است.

بنابراین دو عامل مهم یاد شده ما را متوجه ضرورت تغییر در رویکردها و برنامه‌های راهبردی و توسعه‌ای می‌نماید. موضوع کریدورها از گذشته حائز اهمیت و مورد توجه بوده است و متأسفانه در ایران خیلی دیر به اهمیت آن پی برده شده است. چراکه حتی اگر در بحث ترانزیت نیز بخواهیم به نتیجه برسیم، چاره‌ای نداریم که موضوعی بزرگتر از ترانزیت و حمل و نقل، یعنی پیوستن به کریدورها را در نظر بگیریم.

ایران به شکل طبیعی می‌تواند با ایفای نقش در کریدورهای توسعه‌ای بین‌المللی، هزینه‌های توسعه‌ای سایر کشورهای مرتبط با این کریدورها را، به انضمام خودش کاهش دهد. از طرفی همانطور که شاهد تحولات منطقه و تحرکات رژیم صهیونیستی هستیم، آنها به شکل غیر طبیعی و به واسطه زور سعی در ایجاد و اقتصادی نمودن

کریدور IMEC³ دارند، که میان هند و جنوب اروپا ارتباط برقرار می‌کند. بنابراین انفعال در ایفای نقش در کریدورهای توسعه، در آینده نه چندان دور خسارت‌های جبران ناپذیری را به سایر حوزه‌های اقتصادی، ملی و امنیتی کشور وارد می‌کند.

با توجه به توضیحات ارائه شده، در ادامه‌ی اهمیت بحث کریدورهای توسعه‌ای و با توجه به تحولات ژئوپلیتیکی و اقتصادی در سطح منطقه و دنیا، گزارشی از گروه مشاوره بوستون (BCG)، تحت عنوان «حمایت‌گرایی، پاندمی، جنگ و آینده تجارت»⁴ ترجمه شده است که به طور مفصل آینده تجارت جهانی را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهد و با اشاره به جنگ روسیه و اوکراین، و نزاع‌های اقتصادی - سیاسی آمریکا و چین، بیان می‌دارد که دنیا در حال چند قطبی شدن است و شریان‌های توسعه‌ای و اقتصادی کشورها در حال دگرگونی و تغییر مسیر هستند. بدین صورت که تا سال 2031 سهم کریدورهای جنوبی در مقایسه با کریدورهای شمالی، در حال افزایش خواهد بود. بنابراین با مطالعه این گزارش بیشتر به اهمیت تغییر در نگرش و رویکردهای کلان سطح ملی و بینگاهی پی خواهیم برد.

تجارت جهانی در حال کند شدن است، زیرا درگیری اوکراین و پیامدهای آن، جای پاندمی (همه‌گیری) را به‌عنوان عامل اصلی کاهش رشد، گرفته است. پیش‌بینی می‌شود که تجارت در 9 سال آینده با نرخ متوسط کمتری نسبت به تولید ناخالص داخلی (GDP) رشد کند، که این روند معکوس الگوی رشد جهانی مبتنی بر تجارت را که در دهه‌های اخیر حاکم بوده است، نشان می‌دهد. الگوهای تجارت نه‌تنها به دلیل جنگ در اوکراین، بلکه به دلیل کاهش وابستگی کشورهای غربی به تجارت با چین و ظهور بلوک‌های اقتصادی مانند اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا (ASEAN) تغییر خواهند کرد، در حالی که شرکت‌ها همچنان به تنوع‌بخشی به ریسک‌های زنجیره تأمین خود ادامه می‌دهند.

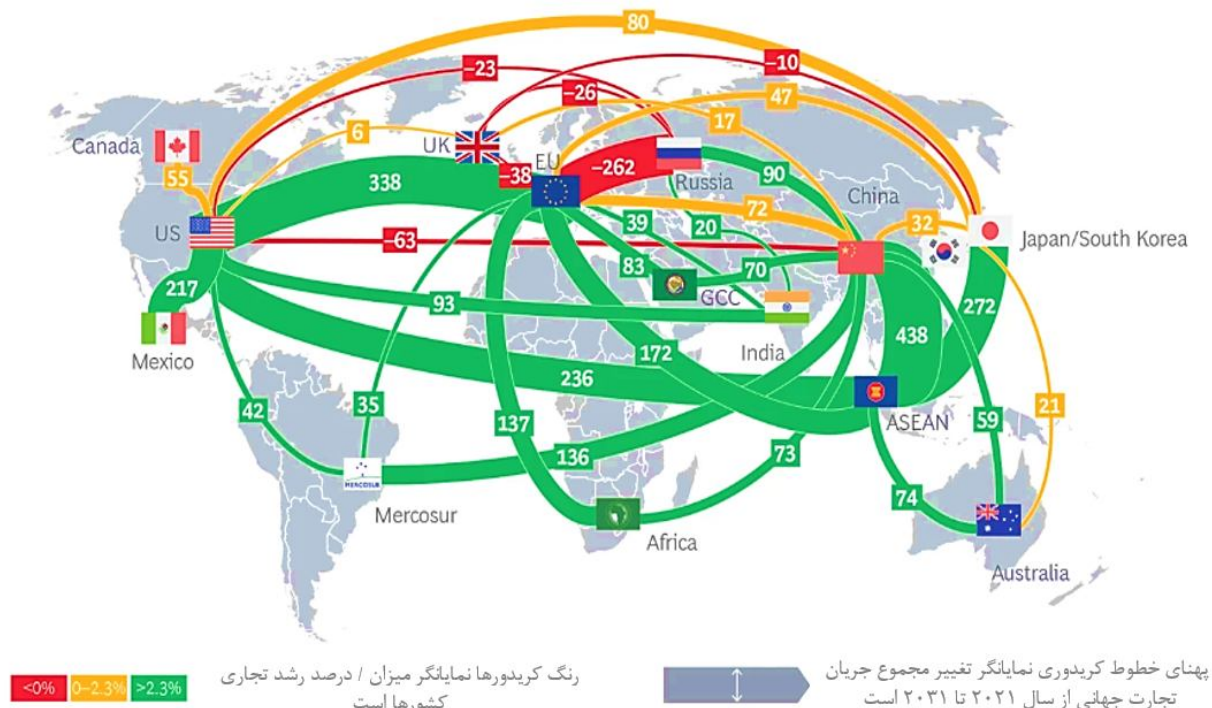
بر اساس تحلیل گروه مشاوره بوستون، تجارت جهانی تا سال 2031 همچنان رشد خواهد کرد، اما با نرخ 2.3٪ در سال، که کمتر از پیش‌بینی 2.5٪ افزایش سالانه برای رشد اقتصادی جهانی است. این نشان‌دهنده چالش‌های پیش‌رو در مسیر تجارت جهانی است (روش شناسی تجارت گروه مشاوره بوستون را در پیوست 1 ببینید).

با تغییر اقتصاد کشورها به‌دنبال دگرگونی‌های ژئوپلیتیکی و اقتصادی، از جمله تورم و رکود احتمالی در کوتاه‌مدت، این تحولات منجر به ظهور برندگان و بازندگان جدید جهانی خواهد شد (قابل مشاهده در شکل 1).

³ India-Middle East-Europe Economic Corridor

⁴ Protectionism, Pandemic, War, and the Future of Trade, BCG Article, ۲۰۲۳

تغییر در تجارت کالاها و کریدورها اصلی (کریدورهای موجود در نقشه نمایانگر حدود ۴۶٪ از تجارت جهانی است) از سال ۲۰۲۱ تا ۲۰۳۱؛ بر اساس داده‌های ثابت ۲۰۲۱ (میلیارد دلار)

منبع: داده‌های تجاری اتحادیه اروپا، اقتصاد آکسفورد، IHS، سازمان تجارت جهانی، مدل تجارت جهانی ۲۰۲۲، تحلیل‌های BCG

شکل ۱) چشم‌انداز تجارت جهانی در سال ۲۰۳۱؛ سهم به سزای تنش‌های ژئوپلیتیکی در تغییرات جریان‌های تجاری

تأثیرات این تغییرها به‌ویژه در سه حوزه زیر جدی خواهد بود:

۱. تیرگی تجارت روسیه - غرب: تجارت بین اتحادیه اروپا و روسیه به طرز شدیدی کاهش خواهد یافت و در بازه زمانی ۲۰۲۱ تا ۲۰۳۱ به میزان ۲۶۲ میلیارد دلار کوچک می‌شود، زیرا تحریم‌های غربی علیه روسیه تأثیر خودشان را می‌گذارند و غرب اروپا وابستگی خود به نفت و گاز روسیه را کاهش می‌دهد. از طرفی تجارت روسیه به سمت مناطق دیگر، به‌ویژه چین و هند، منتقل خواهد شد. تأثیرات مخرب‌تر عمدتاً در بخش انرژی خواهد بود، اما تغییرات بر سایر کالاها نیز تأثیر خواهد گذاشت.

۲. دینامیک‌های تجارت چین: تجارت بین ایالات متحده و چین تا سال ۲۰۳۱ به میزان ۶۳ میلیارد دلار کاهش خواهد یافت. حجم تجارت بین اتحادیه اروپا و چین افزایش خواهد یافت، اما با نرخی کمتر از متوسط جهانی، زیرا شرکت‌ها بر افزایش تاب‌آوری خود تمرکز می‌کنند. این روندها باعث رشد تجارت جهانی با

کشورهای ASEAN، هند و مکزیک خواهند شد، در حالی که نزدیک‌سازی و دوستی‌سازی (near-shoring) و friend-shoring) به سرعت در حال پیشرفت است.

3. رشد تجارت ASEAN: جنوب شرق آسیا بزرگ‌ترین برنده نقشه جدید تجارت جهانی خواهد بود. این منطقه شاهد افزایش قابل توجهی در تجارت با چین، ایالات متحده، ژاپن و اتحادیه اروپا خواهد بود که ناشی از تمایل شرکت‌ها برای تنوع‌بخشی به زنجیره‌های تأمین جهانی در مواجهه با تنش‌های ژئوپلیتیکی رو به افزایش و هزینه‌های بالای تولید در چین است. تجارت ASEAN با چین به میزان 438 میلیارد دلار افزایش خواهد یافت که بزرگ‌ترین افزایش بین منطقه‌ای در نقشه 2031 گزارش حاضر است. شرکت‌ها به دلیل هزینه‌های پایین‌تر و گسترش و عمق روزافزون قابلیت‌های تولیدی این منطقه، به جنوب شرق آسیا جذب خواهند شد (قابل مشاهده در شکل 2).

1) تیگرگی تجارت روسیه - غرب

- کاهش چشم‌گیر تجارت میان روسیه و غرب (به خصوص اتحادیه اروپا)
- انتقال صادرات روسیه از غرب به سمت شرق (مانند چین و هند)

2) دینامیک‌های تجارت چین

- عدم اطمینان از "دوستی‌سازی" زنجیره‌های تأمین به دلیل پیامدهای ژئوپلیتیکی
- کاهش روابط تجاری ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا با چین

3) رشد تجارت ASEAN

- افزایش تجارت و صادرات ASEAN
- بهره بردن از تنش‌های ژئوپلیتیکی منطقه
- ساختارهای کاهش هزینه
- اتصال به تجارت جهانی کالاها

شکل 2) تاثیر به سزای بحران اوکراین در کاهش روابط غرب با روسیه و تسریع تغییرات در سایر روندها

محیط تجاری نسبتاً غیر دوستانه:

به‌طور کلی، تغییرات پیش‌بینی‌شده به کاهش روند جهانی‌سازی اقتصاد و باز شدن تجارت، که ویژگی سه دهه نخست پس از جنگ سرد (دهه‌های 1990 تا 2010) بود، ادامه خواهد داد. در مقابل، تنش‌های تجاری رو به افزایش و ملی‌گرایی اقتصادی که در سال‌های اخیر ظاهر شده، در دوران پاندمی تشدید شده است و انتظار می‌رود در دهه آینده بر روابط تجاری جهانی نیز تأثیر بگذارد. در این محیط، شرکت‌ها در حال تنوع‌بخشی به روابط تجاری خود هستند تا ریسک‌های سرمایه‌گذاری و زنجیره تأمین جهانی را کاهش دهند.

بزرگ‌ترین شوک به تجارت جهانی ناشی از درگیری نظامی در اوکراین است که تأثیرات اقتصادی قابل توجهی خواهد داشت، زیرا هر دو اتحادیه اروپا و روسیه به دنبال پر کردن شکاف‌های تجاری ناشی از این بحران هستند. در بازه زمانی 2023 تا 2031، اتحادیه اروپا تجارت خود با ایالات متحده را به میزان 338 میلیارد دلار افزایش خواهد داد، که عمدتاً ناشی از افزایش صادرات انرژی ایالات متحده به اروپا است، و همچنین شاهد گسترش قابل توجهی در تجارت با کشورهای ASEAN، آفریقا، خاورمیانه و هند خواهد بود. در همین حال، تجارت روسیه با چین و هند به میزان 110 میلیارد دلار افزایش خواهد یافت، که از این میزان 90 میلیارد دلار فقط با چین است.

تلاش‌های دولت ایالات متحده برای ترویج تولید داخلی و تشویق شرکت‌ها به متنوع‌سازی زنجیره‌های تأمین از دوران دولت ترامپ آغاز شده و در دوران دولت بایدن نیز ادامه دارد. این تلاش‌ها شامل اقداماتی مانند قانون کاهش تورم ایالات متحده، توافق‌نامه ایالات متحده-مکزیک-کانادا و قانون CHIPS ایالات متحده است که همگی به نوعی به کاهش وابستگی تجاری کشور به چین می‌پردازند.

اتحادیه اروپا نیز رویکردی محتاطانه‌تر نسبت به چین اتخاذ کرده است، زیرا دینامیک‌های تجارت و سرمایه‌گذاری بین اتحادیه اروپا و چین پیچیده‌تر شده است. موج فزاینده‌ای از تبادلات تنبیهی که از اوایل 2021 آغاز شد، شامل ممنوعیت‌های سفر اتحادیه اروپا برای مقامات تجاری چین به دنبال ادعاهای کار اجباری در سین‌کیانگ و تعلیق تصویب توافق‌نامه جامع سرمایه‌گذاری چین و اتحادیه اروپا (امضا شده در دسامبر 2020) بود. این موضوع با چالش اتحادیه اروپا در سازمان تجارت جهانی در مورد تحریم تجاری چین علیه لیتوانی که پس از راه‌اندازی دفتر ترویج تجارت در تایپه رخ داد، ادامه پیدا کرد. در نتیجه، رشد تجارت بین اتحادیه اروپا و چین کاهش یافته و پیش‌بینی می‌شود تجارت دوجانبه تنها 72 میلیارد دلار تا سال 2031 افزایش یابد که افزایش کمی در مقایسه با رشد سال‌های گذشته و کمتر از میانگین رشد 2.3٪ جهانی است.

یکی از تأثیرات کاهش تجارت غرب با روسیه و چین، افزایش متقابل تجارت بین مناطق شمالی و جنوبی است، زیرا کشورها به دنبال شرکای تجاری جدید در آفریقا، آمریکای جنوبی و جنوب شرق آسیا هستند. کشورهای ASEAN در این میان برندگان واضحی خواهند بود که پیش‌بینی می‌شود تجارت جدیدی - به ویژه با چین، ژاپن، ایالات متحده و اتحادیه اروپا - به میزان بیش از 1 تریلیون دلار تا سال 2031 افزایش و شکل دهند.

نقشه تجارت جهانی در حال تحول می‌باشد و این نشان‌دهنده شکل‌گیری روابطی جدید بر اساس دینامیک شرق در مقابل غرب - جامعه‌ای به رهبری ایالات متحده و اتحادیه اروپا و همتای چین و روسیه - همراه با احتمال ظهور یک بلوک سوم از کشورهای ظاهراً بی‌طرف است. در اکوسیستم جدید جنبش غیرمتعهدها در دوران جنگ سرد، این گروه از کشورهای عمدتاً در حال توسعه - از جمله اندونزی و سایر کشورهای ASEAN، هند، برزیل و

کشورهای آفریقایی مانند آفریقای جنوبی - فرصتهایی برای گسترش تجارت با ورود به شکاف‌های تجاری ایجاد شده و در نتیجه قطع روابط دیگران خواهند یافت.

برخی صنایع بیشتر از سایرین از اختلالات جهانی رنج خواهند برد، به‌ویژه صنعت انرژی که به دلیل کاهش تدریجی وابستگی به نفت و گاز روسیه و تلاش برای جایگزینی این منابع، تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. فشار بر سازمان‌ها برای بهبود پایداری و افزایش استفاده از منابع انرژی جایگزین نیز به استراتژی‌ها و عملیات انرژی شرکت‌ها در سطح جهانی ادامه خواهد داد. در همین حال، صنایعی با زنجیره‌های تأمین جهانی پیچیده - مانند نیمه‌هادی‌ها، خودروها و مصرف‌کنندگان محصولات الکترونیکی - نیز با تحولات دشواری مواجه خواهند شد، زیرا شرکت‌ها به دنبال بهبود تاب‌آوری و کاهش وابستگی به تولید در چین هستند.

آماده شدن برای ریسک‌های موجود در یک چشم‌انداز چالش‌برانگیز:

محیط تجاری نسبتاً ایمن که به شرکت‌ها این امکان را می‌داد تا در طول 30 سال گذشته شبکه‌های گسترده تأمین جهانی را توسعه دهند، اکنون به محیطی نامشخص تبدیل شده است که نیاز به توازن جدیدی بین اهداف سنتی مانند کارایی و کاهش هزینه‌ها از یک سو و آگاهی بیشتر از ریسک‌های جهانی و اقداماتی که برای کاهش آن‌ها ضروری است، از سوی دیگر دارد.

الگوهای تجارت جهانی اخیر شواهد روشنی از این موضوع ارائه می‌دهند که بسیاری از سازمان‌ها در حال حاضر بر روی افزایش تاب‌آوری زنجیره تأمین و تنوع‌بخشی جهانی تمرکز دارند. اقدامات زیر می‌توانند به شرکت‌ها در مواجهه با چالش‌های پیش‌رو و تقویت تاب‌آوری کمک کنند. در کوتاه‌مدت، شرکت‌ها باید اقدامات زیر را برای سازگاری با وضعیت اقتصادی جهانی در حال تحول انجام دهند:

- **ارزیابی فرصت‌ها در زنجیره ارزش:** به‌منظور بهبود پاسخگویی، فرصت‌های موجود را بررسی شوند.
- **اولویت‌بندی اقداماتی برای افزایش تاب‌آوری:** از جمله ایجاد موجودی‌های احتیاطی از کالاهای ضروری و تأمین‌کنندگان جایگزین از پیش ارزیابی شده.
- **برنامه‌ریزی برای موارد اضطراری:** برای ورودی‌های تأمینی که در زنجیره ارزش در معرض خطر شناسایی شده‌اند، برنامه‌ریزی گردد. به‌عنوان مثال، شرکت‌ها می‌توانند به تحقیق و توسعه (R&D) برای شناسایی جایگزین‌ها برای مواد معدنی نادر بپردازند یا روابط تأمین‌کننده‌ای در مناطق مختلف جهانی توسعه دهند.

در بلندمدت، شرکت‌ها باید به دنبال اهداف اضافی زیر باشند:

- تسریع تلاش‌ها برای گنجاندن برنامه‌ریزی سناریوهای ژئوپلیتیکی: این برنامه‌ها باید به بهبود تاب‌آوری بلندمدت زنجیره تأمین در حمایت از استراتژی رشد کلی کمک کنند.
- تأکید بر اهداف زیست‌محیطی، اجتماعی و مدیریتی (ESG): این اهداف تأثیراتی بر زنجیره‌های تأمین جهانی دارند.
- ارزیابی استعدادها موجود: هدف، داشتن افرادی در نقش‌های رهبری است که بتوانند ریسک‌های جهانی را به‌موقع شناسایی و مدیریت کنند.
- استفاده از ابزارهای تحلیلی مدرن: مانند برج کنترل زنجیره تأمین و دوقلوهای دیجیتال برای بهبود دید اولیه به شوک‌ها یا اختلالات نوظهور و تجسم سناریوها و موارد اضطراری.

تجارت جهانی در سال‌های اخیر با چالش‌هایی نظیر حمایت‌گرایی، پاندمی و جنگ روبه‌رو بوده است. تأثیرات این نیروها به‌طور قابل توجهی بر جریان‌های تجاری در سرتاسر جهان در آینده نزدیک قابل مشاهده خواهد بود. شرکت‌هایی که به زنجیره‌های تأمین جهانی وابسته‌اند، باید درک کنند که چالش‌های تجارت جهانی به این زودی‌ها از بین نخواهند رفت و باید به تنوع‌بخشی در شبکه‌های خود و تقویت تاب‌آوری ادامه دهند.

پیوست 1: روش‌شناسی مدل تجارت در گروه مشاوره بوستون

مدل تجارت جهانی ۲۰۲۲ BCG بر اساس یک رویکرد تحلیلی طراحی شده است که تجارت جهانی کالاها را از سال 2022 تا 2031 پیش‌بینی می‌کند. این مدل توسط گروه مشاوره ریسک جهانی (BCG Global Advantage) و تیم داده و تحلیل جهانی BCG X در اوایل دهه 2010 ایجاد شده و به‌طور مستمر بهبود و اصلاح شده است.

این مدل از ده سال داده تاریخی و پیش‌بینی‌های ده‌ساله استفاده می‌کند که بر اساس همبستگی‌های میان داده‌هایی مانند رشد تولید ناخالص داخلی، قیمت‌های کلیدی کالا و برخی از شاخص‌های کلان اقتصادی است. ورودی‌های داده خام از منابع معتبر مانند دولت‌ها، نهادهای مالی بین‌المللی و شرکت‌های تحلیل اقتصادی تأمین می‌شود. خروجی پایه مدل شامل بیش از 180 کشور صادرکننده و بیش از 5000 دسته محصول در 22 بخش است. این خروجی شامل محصولات ساخته شده و مواد خام است و خدمات را شامل نمی‌شود. ارزش‌های تجاری به دلار ثابت سال 2021 بیان شده‌اند.

پس از تعیین خروجی پایه، تیم‌های BCG Global Advantage و BCG X تنظیماتی را لحاظ می‌کنند که شامل رویدادها یا روندهای ژئوپلیتیکی است که بر تجارت جهانی تأثیر می‌گذارند اما در مدل پایه منعکس نشده‌اند. این عوامل ممکن است شامل توافق‌های تجاری جدید، جنگ‌های تجاری، درگیری‌های نظامی و تحریم‌های مرتبط، و سیاست‌های تجاری مرتبط با تغییرات اقلیمی باشد. تیم امتیازهای تنظیمی را تعیین کرده و این امتیازها را به‌صورت درصدی به پیش‌بینی تجارت پنج‌ساله پایه اعمال کرده و از آن برای ایجاد پیش‌بینی تجارت ده‌ساله استفاده می‌کند.

فرضیات:

مدل 2022 شامل چندین فرضیه جغرافیایی قابل توجه است، از جمله موارد زیر:

- شرایط تحریمی که علیه روسیه و بلاروس برقرار است، تا سال 2031 ادامه می‌یابد.
- اتحادیه اروپا و ایالات متحده در طول دوره پیش‌بینی، تجارت خود را با روسیه متوقف می‌کنند، به جز در مورد تأمین‌های حیاتی.
- اتحادیه اروپا موفق می‌شود تا سال 2027 وابستگی خود به انرژی روسیه را پایان دهد.
- تجارت روسیه عمدتاً به سمت چین، هند و سایر بازارهای نوظهور منحرف می‌شود.
- در بازه 2023 تا 2031، توافق‌های تجاری جدید قابل توجهی ایجاد نمی‌شود.

- اتحادیه اروپا مالیات مرزی کربن (CBAM) را در سال 2026، طبق برنامه، اجرایی می‌کند.
- تجارت ASEAN، به‌ویژه صادرات ASEAN به ایالات متحده و اتحادیه اروپا، به دلیل کاهش رشد صادرات چین به ایالات متحده و اتحادیه اروپا، با نرخ سریع‌تری نسبت به گذشته افزایش می‌یابد.

تعاریف منطقه‌ای:

مدل 2022 از تعاریف زیر برای سازمان‌ها و نواحی منطقه‌ای استفاده می‌کند:

- اتحادیه اروپا شامل تمام 27 کشور عضو فعلی است.
- شورای همکاری خلیج فارس (GCC) شامل بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی است.
- اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا (ASEAN) شامل برونئی، کامبوج، اندونزی، لائوس، مالزی، میانمار، فیلیپین، سنگاپور، تایلند و ویتنام است.
- مرکوسور⁵ شامل اعضای فعال کنونی خود - آرژانتین، برزیل، پاراگوئه و اوروگوئه - است.
- آفریقا شامل تمام کشورهای توافق‌نامه آزاد تجارت قاره‌ای آفریقا (AfCTA) می‌باشد.

⁵ بازار مشترک کشورهای آمریکای جنوبی